

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference**ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกรทำนาอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี**
Extension Needs of Rice Production of Farmers in Donphut District of
Saraburi Provinceเกษราภรณ์ เข็มขาว (Kesaraporn Khemkhao)¹ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)²สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khrutmuang Sanserm)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตข้าว (3) สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร (4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกร (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกร ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2557/2558 จำนวน 703 ราย สุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 158 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์มากกว่าครึ่งเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 50.35 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประสบการณ์ทำนาเฉลี่ย 20.69 ปี ขนาดพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 34.29 ไร่ จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.3 คน ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าวจากแหล่งต่างๆ ในภาพรวมระดับน้อย โดยได้รับข้อมูลจากสื่อบุคคลมากที่สุด โดยจากผู้นำชุมชน รองลงมาได้แก่ สื่อกลุ่ม สื่อมวลชน และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ตามลำดับ (2) เกษตรกรประมาณ 2 ใน 3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในด้านการเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการหว่าน การใส่ปุ๋ย การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว ในระดับปานกลาง (3) เกษตรกรผลิตข้าวโดยวิธีการหว่านน้ำตม ใช้เมล็ดพันธุ์อัตราไร่ละ 25 กิโลกรัม มีการใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ศัตรูข้าวที่พบมากคือ โรคขอบใบแห้ง หนอนห่อใบข้าว หนุ่ยดอกขาว และหนู (4) เกษตรกรทำนามีความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวในภาพรวมระดับมาก โดยมีความต้องการ ดังนี้ ด้านความรู้ในการผลิตข้าว มีความต้องการในระดับมาก โดยต้องการความรู้ด้านการดูแลรักษามากที่สุด ในประเด็น การป้องกันกำจัด โรคแมลงศัตรูข้าว รองลงมาคือ การป้องกันกำจัดวัชพืช ด้านการสนับสนุน มีความต้องการในระดับมาก โดยต้องการมากที่สุดในประเด็น การสนับสนุนปัจจัยการผลิต รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ติดตามให้คำแนะนำสม่ำเสมอ ด้านการตลาด มีความต้องการในระดับมาก โดยต้องการมากที่สุดในประเด็น การจัดหาตลาดรับซื้อข้าว/ตลาดกลาง รองลงมาคือ การวางแผนการผลิต และด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตข้าว มีความต้องการในระดับปานกลาง โดยต้องการวิธีส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคลมากที่สุด ได้แก่ การไปพบเจ้าหน้าที่ด้วยตัวเอง รองลงมาคือ วิธีส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม ได้แก่ การจัดอบรมและฝึกปฏิบัติ และวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบสื่อมวลชนมีความต้องการน้อยที่สุด ได้แก่ โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (5) เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากที่สุด ได้แก่ ราคาผลผลิตข้าวมีแนวโน้มลดลง ที่น่าเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ เจ้าของโรงสีหรือพ่อค้าคนกลางกดราคา ด้านข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการผลิตข้าว หน่วยงานราชการควรช่วยเหลือให้ราคาข้าวสูงขึ้น และควรบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการทำการเกษตร

คำสำคัญ: ความต้องการการส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมการผลิตข้าว จังหวัดสระบุรี

1 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
annkesaraporn@gmail.com

2 รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช yoobench@hotmail.com

3 รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช tukstou@hotmail.com

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study 1) social and economic status of farmers, (2) knowledge and understanding of farmers in rice production, (3) the situations of rice production by farmers, (4) the extension needs of farmers for rice production, (5) the problems and suggestions of farmers on the extension of rice production. The population in this study was 703 farmers being registered in 2014/2015 as the farmers who had in-season rice farming. 158 samples were selected by using simple random_sampling methodology. The data were collected by using interviewed questionnaire. The statistical methodology was used to analyze the data by computerized program including frequency, percentage, mean, minimum value, maximum value, and standard deviation. The findings of this study were as follows: (1) more than a half of the interviewed farmers were male, with average age of 50.35 years; they were educated at primary level; the average experience in rice farming was 20.69 years; more than a half of them had their own land for rice farming along with some rented land; the average of rice farming area was 34.29 rai (1 rai = 1,600 square meters); and the average household labor was 2.3 persons. They had generally received information on rice production at low level from various sources; they received information from personal media at the most level, such as community leaders, besides, they had received information from group media, mass media, information technology/IT media respectively. (2) Two-thirds of farmers had knowledge and understanding of rice in soil preparation, seeds preparation and sowing, fertilizer, cultivation and harvesting at moderate level. (3) All of farmers conducted wet seeded rice production, used 25 kilograms of seeds per rai and applied fertilizer twice; the most of pest were found including bacterial leaf blight, rice leaffolder, little ironweed, and rodent. (4) The farmers generally needed the extension of rice production at high level. Their needs as follows: the needs for the knowledge of rice production was at high level, which the highest needs were the knowledge of pest control and weed control respectively. They needed to be supported at high level, the highest level was the needs of production inputs, and the high level of needs were the follow up and advisement regularly of the agricultural extensionist. They needs in marketing support was at high level, the needs for marketplaces/rice center was at the highest level, the needs for the rice production planning was also high, too. The methods of the extension of rice production were at moderate level, they needed to be supported individually at highest level, for example, they would like to meet agricultural extensionist themselves. They also needed to be supported via group, for example training courses and practice should be organized for them. Hence, they needed to be supported in the form of mass media at lowest level, for example program/applications for agriculture. (5) the farmers generally had problems at the highest level, such as the trend of price to be decreased, the risk of natural disasters, and price controlled by mill owners or middlemen. They suggested that the public agency should support rice production by increasing price of rice and the water supply should be sufficient for rice farming.

Keywords: Agricultural extension needs, Extension of rice production, Saraburi Province

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5 The 5th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทย เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนไทยมานานนับแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นทั้งอาหารหลักของคนไทย เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศ โดยในปีการผลิต 2557 ประเทศไทยมีพื้นที่ทำนา รวม 77 ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนาปี 62 ล้านไร่ และพื้นที่ทำนาปรัง 15 ล้านไร่ และมีเกษตรกรทำนาประมาณ 3.7 ล้านครัวเรือน มูลค่าส่งออกของผลผลิตข้าวประมาณ 1.74 แสนล้านบาทต่อปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557) ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรไทยมุ่งเน้นผลิตข้าวให้ได้ปริมาณมากเพื่อการค้า โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนการทำนา พันธุ์ข้าว และคุณภาพข้าว ส่งผลให้มีต้นทุนการทำนาที่สูงและผลผลิตข้าวไม่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตชลประทาน มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ และสามารถทำนาได้อย่างต่อเนื่อง จึงเร่งการผลิตข้าว อีกทั้งยังขาดองค์ความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพดีอย่างเหมาะสม รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าวยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ขาดการพัฒนาด้านการผลิตข้าวที่ดี

อำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี เป็นอำเภอที่มีการประกอบอาชีพทำนากันมาตั้งแต่อดีต ในปัจจุบันมีเกษตรกรทำนา จำนวน 703 คน มีพื้นที่ทำนากว่า 30,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยเกษตรกรในอำเภอคอนสารมีการประกอบอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ จึงถือว่าอาชีพทำนาเป็นอาชีพที่มีความสำคัญอันดับต้น ๆ ของอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี ซึ่งที่ผ่านมาทางสำนักงานเกษตรอำเภอคอนสารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้ให้ความสำคัญและมีการส่งเสริมการเกษตรให้แก่เกษตรกรทำนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ การแจกเอกสารทางวิชาการ การสาธิต และการทัศนศึกษาดูงาน แต่การส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ส่งผลให้ปัจจุบันเกษตรกรทำนาในอำเภอคอนสารประสบปัญหาต้นทุนการทำนาสูง ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันกำจัดโรค – แมลงศัตรูข้าว รวมทั้งมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในนาข้าวอย่างผิดวิธี ทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น สุขภาพทรุดโทรมและคุณภาพชีวิตลดลง

การส่งเสริมการเกษตรในระดับพื้นที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เกิดจากเนื้อหาวิธีการ และรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรขาดความสนใจที่จะนำไปปฏิบัติ ซึ่งการศึกษาถึงความต้องการการส่งเสริมการผลิข้าวของเกษตรกร อำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ทราบถึงความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรทำนาอำเภอคอนสาร และใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษากำหนดแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรทำนา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งยังช่วยลดภาระหนี้สินและยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรทำนาอำเภอคอนสาร อำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรีให้สูงขึ้นอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าว

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5
The 5th STOU Graduate Research Conference

3. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตข้าว
4. เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าว
5. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการผลิตข้าว

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี ปี 2557/58 กับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยมีพื้นที่นาและที่อยู่ตามทะเบียนบ้านอยู่ในเขตอำเภอ ดอนพุด จังหวัดสระบุรี จำนวน 703 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane โดยยอมให้เกิดค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.07 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 158 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ลักษณะคำถามแบบปลายปิดปลายเปิด คำถามแบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่ 1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรทำนา 2) ความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าว 3) สภาพการผลิตข้าว 4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าว และ 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมการผลิตข้าว ทดสอบความเชื่อมั่นจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ศึกษา จำนวน 20 คน ในเขตอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

1.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกรทำนา

เกษตรกรทำนาอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี มากกว่าครึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 50.35 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.87 คน เกษตรกรทำนาทั้งหมดมีสื่อในหมู่บ้าน สื่อในครอบครัว และเป็นสมาชิกองค์กรการเกษตร เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. เกษตรกรทำนาประมาณ 1 ใน 3 มีประสบการณ์การทำงานระหว่าง 1-10 ปี มีประสบการณ์ทำนาเฉลี่ย 20.69 ปี มีประสบการณ์การทำงานต่ำสุด 2 ปี และสูงสุด 50 ปี

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรทำนา

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนามากกว่าครึ่งมีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเองและเช่า มีขนาดพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 34.29 ไร่ มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.3 คน ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ย 3,644.52 บาทต่อไร่ ผลผลิตข้าวเฉลี่ย 888.89 กิโลกรัมต่อไร่ และมีรายได้จากการขายผลผลิตข้าวเฉลี่ย 6,666.67 บาทต่อไร่ เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดขายผลผลิตข้าวทั้งหมด

1.3 แหล่งข้อมูลและระดับการรับข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าว

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เกษตรกรทำนามีระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าวจากแหล่งต่าง ๆ ในภาพรวมระดับน้อย โดยได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุดจากผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน รองลงมาคือ สื่อกลุ่มได้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุดจากการประชุม, การฝึกอบรมสาธิต และน้อยที่สุดคือ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) โดยได้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุดจากอินเทอร์เน็ต เช่น google และไลน์

2. ความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าว

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนาประมาณ 2 ใน 3 มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวในระดับปานกลาง รองลงมาประมาณ 1 ใน 3 มีความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวในระดับมาก และส่วนน้อยมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวในระดับมากที่สุดและระดับน้อยตามลำดับ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านการเตรียมดิน พบว่า เกษตรกรทำนามีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดในเรื่อง การเตรียมดินประกอบด้วยการไถตะ ไถแปร และคราดทำเทือก รองลงมาคือการคราด ทำเพื่อทำลายวัชพืช และปรับระดับพื้นที่นาให้เรียบเสมอกัน และความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดในประเด็นการเตรียมดินจะต้องไถตะเพื่อพลิกกลับหน้าดินก่อนแล้วจึงไถแปร

2.2 ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์และการหว่าน พบว่า เกษตรกรทำนามีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดในเรื่อง การหว่านข้าวควรหว่านให้เมล็ดพันธุ์ข้าวจมลงในเทือกประมาณครึ่งหรือก่อนเมล็ด รองลงมาคือ การแช่เมล็ดพันธุ์ข้าวควรแช่ในน้ำนาน 12-24 ชั่วโมง แล้วนำมาห่มนาน 24-36 ชั่วโมงจนมีรากยาว 1-2 มม. แล้วจึงนำไปหว่าน และมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดในประเด็น การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวควรใช้ในอัตราไร่ละ 15-20 กิโลกรัม

2.3 ด้านการใส่ปุ๋ย พบว่า เกษตรกรทำนามีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดในเรื่อง การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 ควรใส่ปุ๋ยหลังจากหว่านข้าวแล้ว 20-30 วัน รองลงมาคือ การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 เป็นการใส่ปุ๋ยแต่งหน้าก่อนข้าวออกดอก 30 วัน และน้อยที่สุดจากประเด็นการผลิตข้าวแต่ละรอบการผลิต ควรใส่ปุ๋ย 3 ครั้ง

2.4 ด้านการดูแลรักษา พบว่า เกษตรกรทำนามีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดในเรื่อง โรคไหม้ คอรวง โรคเมล็ดด่าง โรคขอบใบแห้ง และโรคกาบใบเน่า เป็นโรคที่พบระบาดในข้าว รองลงมาคือการใช้ยาคุมหรือยากำจัดวัชพืช ให้ใช้หลังจากหว่านข้าวได้ 10-20 วัน และมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดในประเด็นเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยจักจั่นสีเขียว เป็นแมลงศัตรูข้าว

2.5 ด้านการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกรทำนามีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดในเรื่อง ควรระบายน้ำออกจากนาให้แห้งก่อนทำการเก็บเกี่ยวประมาณ 15 วัน รองลงมาคือระยะพลับพลึง คือ ระยะที่เมล็ดข้าวในรวงสุกแก่ประมาณ 80 % และมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดในประเด็นควรเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง

3. สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรทำนา

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนามีการปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตข้าว ตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ด้านการเตรียมดิน เกษตรกรทำนาประมาณ 2 ใน 3 เตรียมดินโดยการปัก ย่ำ และฉุดเทือก รองลงมาคือ เตรียมดินโดยการไถตะ และคราด 1 ครั้ง และมีเกษตรกรทำนาส่วนน้อยปลูกพืชไร่เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

3.2 ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์และการหว่าน เกษตรกรทำนาทั้งหมดผลิตข้าวโดยวิธีการหว่านน้ำ ตม เกือบทั้งหมดใช้เมล็ดพันธุ์อู่ตราไร่ละ 25 กิโลกรัม ส่วนมากซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากร้านค้า/บริษัท/โรงสี ส่วนมาก เตรียมเมล็ดพันธุ์โดยแช่ข้าว 1 วัน หุ้ม 1 วัน ร้อยละ 46.2 มีการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ดิบหรือเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้คุณภาพ ออก น้อยกว่าครึ่งทำการทดสอบความงอกของเมล็ดพันธุ์ก่อนปลูก และเกษตรกรทำนาส่วนน้อยคลุมเมล็ดพันธุ์ด้วย สารป้องกันเชื้อราก่อนปลูก

3.3 ด้านการใส่ปุ๋ย เกษตรกรทำนาทั้งหมดใส่ปุ๋ยเคมีในแปลงนา เกษตรกรเกือบทั้งหมด มีการใส่ ปุ๋ยครั้งที่ 1 โดยใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 อัตราการใช้ 25-35 กก./ไร่ เกษตรกรประมาณ สองในสามมีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 โดยใส่สูตร 46-0-0 อัตราการใช้ 10-15 กก./ไร่ และเกษตรกรทำนาประมาณ 1 ใน 3 ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ย หมัก ฯลฯ ในแปลงนา

3.4 ด้านการดูแลรักษา เกษตรกรทำนาทั้งหมดกำจัดวัชพืชโดยใช้สารเคมี เกษตรกรทำนาเกือบ ทั้งหมดป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวโดยการใส่สารเคมีและตรวจแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ เกษตรกรทำนา ส่วนมากมีการกำจัดวัชพืช 1-2 ครั้ง เกษตรกรทำนาทั้งหมดพบหนูทำลายต้นข้าว เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดพบ วัชพืชหญ้าดอกขาว เกษตรกรทำนาส่วนมากพบโรคขอบใบแห้ง หนอนห่อใบข้าว และควบคุมระดับน้ำในแปลงนา ให้ลึกประมาณ 10 เซนติเมตร

3.5 ด้านการเก็บเกี่ยว เกษตรกรทำนาทั้งหมดปฏิบัติใน 3 ประเด็น ได้แก่ ระบายน้ำออกจาก แปลงนาก่อนการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวข้าวโดยใช้รถเกี่ยวนา และใช้รถบรรทุกในการขนส่งผลผลิตข้าว และเกือบ ทั้งหมดทำการเก็บเกี่ยวหลังจากข้าวออกลูกแล้ว 28-30 วัน

4. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าว

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนามีความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวในภาพรวมระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.61) เมื่อพิจารณาความต้องการในด้านต่าง ๆ พบว่า

4.1 ด้านความรู้ในการผลิตข้าว เกษตรกรทำนามีความต้องการความรู้ในการผลิตข้าวในระดับ มาก โดยเกษตรกรทำนาต้องการความรู้ด้านการดูแลรักษาามากที่สุดในประเด็น การป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรู ข้าว รองลงมาคือการป้องกันกำจัดวัชพืช และมีความต้องการน้อยที่สุดในประเด็นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ปุ๋ยชีวภาพ

4.2 ด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตข้าว เกษตรกรทำนามีความต้องการวิธีการส่งเสริมการผลิตข้าว ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรทำนาต้องการวิธีส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคลมากที่สุด ได้แก่ การไป พบเจ้าหน้าที่ด้วยตัวเอง รองลงมาคือ วิธีส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม ได้แก่ การจัดอบรมและฝึกปฏิบัติ และ วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบสื่อมวลชนมีความต้องการน้อยที่สุด ได้แก่ โปรแกรม/แอปพลิเคชัน

4.3 ด้านการตลาด เกษตรกรทำนามีความต้องการด้านการตลาดในระดับมาก โดยเกษตรกรทำ นาต้องการการส่งเสริมด้านการตลาดมากที่สุดในประเด็น การจัดหาตลาดรับซื้อข้าว/ตลาดกลาง รองลงมาคือ การ วางแผนการผลิต และมีความต้องการน้อยที่สุดในประเด็นการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์

4.4 ด้านการสนับสนุน เกษตรกรทำนามีความต้องการการสนับสนุนในระดับมาก โดย เกษตรกรทำนาต้องการการสนับสนุนมากที่สุดในประเด็น การสนับสนุนปัจจัยการผลิต รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ ดิติดตามให้คำแนะนำสม่ำเสมอ และมีความต้องการน้อยที่สุดในประเด็นการประสานงานรถเกี่ยวนา

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5
The 5th STOU Graduate Research Conference

5. ปัญหาและข้อเสนอความต้องการของเกษตรกรทำนาต่อการส่งเสริมการผลิตข้าว

5.1 ปัญหา

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรทำนาประมาณ 1 ใน 3 มีปัญหาในระดับมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 34.2 มีปัญหาในระดับมาก และมีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่มีปัญหาในระดับน้อย ตามประเด็นดังนี้

5.1.1 ด้านการผลิตข้าว เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมด มีปัญหาการผลิตข้าวในประเด็นปัญหาที่นาเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ฯลฯ รองลงมาคือ มีปัญหาปุ๋ยมีราคาแพง และมีปัญหาน้อยที่สุดในประเด็นการหาซื้อเมล็ดพันธุ์ไม่ได้หรือไม่เพียงพอ ตามลำดับ

5.1.2 ด้านวิธีส่งเสริมการผลิตข้าว เกษตรกรทำนาประมาณ 2 ใน 3 มีปัญหาด้านวิธีส่งเสริมการผลิตข้าวมากที่สุดในประเด็น การส่งเสริมจากภาครัฐไม่ทั่วถึง รองลงมาคือ การส่งเสริมทำไม่ต่อเนื่อง ขาดการติดตามให้คำปรึกษา

5.1.3 ด้านการตลาด เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดมีปัญหาด้านการตลาดมากที่สุดในประเด็นราคาผลผลิตข้าวมีแนวโน้มลดลง รองลงมาคือ มีปัญหาโรงสี/พ่อค้าคนกลางกดราคา และมีปัญหาขาดแคลนตลาดในการขายผลผลิตข้าว ตามลำดับ

5.1.4 ด้านการสนับสนุน เกษตรกรทำนาส่วนมากมีปัญหาด้านการสนับสนุนมากที่สุดในประเด็น ขาดเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต รองลงมาคือ ขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานต่าง ๆ

5.2 ข้อเสนอความต้องการของเกษตรกรทำนาต่อการส่งเสริมการผลิตข้าว

พบว่า เกษตรกรทำนาร้อยละ 21.52 ต้องการให้หน่วยงานราชการช่วยเหลือเกษตรกรให้ราคาข้าวสูงขึ้น เช่น การประกันราคา การรับจำนำข้าวเปลือก ฯลฯ รองลงมาร้อยละ 12.03 ต้องการให้กรมชลประทานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบริหารจัดการเรื่องน้ำให้เพียงพอต่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ควรให้เกษตรกรสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และร้อยละ 9.49 ต้องการให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องให้ความรู้คำแนะนำแก่เกษตรกรและลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งควรจัดหาเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรทำนา

1.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกรทำนา

ผลการศึกษาในภาพรวมพบว่า เกษตรกรทำนาอำเภอคอนสาร จังหวัดสระบุรี มีอายุเฉลี่ย 50.35 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ สุจิตรา นิธิยานันท์ (2555: 43) วิจัยเรื่องความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาบ้านหนองสาหร่าย ตำบลพนอม อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ที่พบว่า เกษตรกรมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และอายุเฉลี่ย 50.49 ปี ทั้งนี้เพราะคนไทยส่วนมากมีค่านิยมและส่งเสริมให้ลูกหลานทำงานรับราชการ มีหน้าที่การงานมั่นคง รับเงินเดือนประจำ ไม่ต้องการให้ลูกหลานลำบากตากแดดตากฝน จึงทำให้ในปัจจุบันเกษตรกรทำนาส่วนมากจะเป็นรุ่นพ่อแม่ที่มีอายุมาก มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และขาดการสืบทอดอาชีพทำนาต่อไป

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าฯ.ก.ศ. รองลงมาร้อยละ 59.5 เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ร้อยละ 50.0 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรทำนาส่วนน้อยเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่าย สอดคล้องกับ พรรณราย สงวนสิน (2546 : 46) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในโครงการศูนย์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชน จังหวัดสระบุรี พบว่า เกษตรกรครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าฯ ชกส. ทั้งนี้เพราะเกษตรกรทำนามากจะให้ความสำคัญกับองค์กรการเกษตรที่ให้ผลประโยชน์แก่เกษตรกรโดยตรง เช่น แหล่งเงินกู้ หรือน้ำเพื่อการเกษตร ฯลฯ แต่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาความรู้ พัฒนากลุ่ม และพัฒนาอาชีพของตนเอง

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรทำนา

ด้านการถือครองพื้นที่ทำนา เกษตรกรทำนามากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 51.3%) มีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเองและเช่า รองลงมาร้อยละ 32.9 มีพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่เช่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่มีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเอง สอดคล้องกับ ปฐภากร สร้อยสูงเนิน (2555 : 80-82) วิจัยเรื่อง การผลิตข้าวและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลเมืองเก่า อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ซึ่งพบว่าเกษตรกรร้อยละ 45.6 มีพื้นที่เช่าทั้งหมด ทั้งนี้เพราะปัจจุบันเกษตรกรไม่ได้ทำนาบนที่ดินของตนเอง แต่ส่วนมากต้องเช่าที่ดินคนอื่นทำนา สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรสูญเสียที่ดินทำนาเพราะภาระหนี้สินและค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่สูง โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการศึกษาของลูก และเงินลงทุนสำหรับทำนา อีกทั้งยังมีการกว้านซื้อที่ดินแปลงใหญ่ของนายทุนในพื้นที่ภาคกลาง จึงทำให้เกิดชาวนาไร้ที่ดินเพิ่มมากขึ้น

ด้านจำนวนแรงงานในครัวเรือน พบว่า มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.3 คน ใกล้เคียงกับ วิทยา กันตถาวร (2547 : 81) ที่พบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.06 คน ทั้งนี้เพราะแรงงานส่วนใหญ่จะเป็นพ่อแม่วัยกลางคนที่อยู่บ้านและประกอบอาชีพทำนา ส่วนลูกหลานจะเรียนหนังสือ หรือทำงานรับเงินเดือนประจำ เช่น รับราชการ ทำงานบริษัท ทำงานโรงงาน ฯลฯ จึงทำให้จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ยมีน้อยและไม่เพียงพอ ส่งผลให้ในการทำนาต้องจ้างแรงงานภายนอกครัวเรือนเพิ่มเติม

ด้านการจัดสรรผลผลิตข้าว เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดขายผลผลิตข้าวทั้งหมด และมีส่วนน้อยเก็บผลผลิตข้าวไว้บริโภคบางส่วนและขายบางส่วน ไม่สอดคล้องกับ อรณัฐ มั่งมี (2555 : 81-83) และสุจิตรา นิธิยานันท์ (2556 : 79) ที่พบว่า ส่วนใหญ่เก็บผลผลิตไว้ในยุ้งฉาง ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลางส่วนมากเน้นการปลูกข้าวขาวที่มีอายุสั้น ให้ผลผลิตสูง แต่ไม่เหมาะกับการบริโภค เพื่อนำผลผลิตข้าวทั้งหมดไปจำหน่ายและนำเงินที่ได้ไปซื้อข้าวสำหรับบริโภคในครัวเรือน ซึ่งต่างจากอดีตที่เกษตรกรทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้บริโภค เหลือแล้วจึงนำไปขาย จึงทำให้เกษตรกรส่วนมากไม่มีการเก็บผลผลิตข้าวไว้ในยุ้งฉาง

1.3 แหล่งข้อมูลและระดับการรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตข้าว

เกษตรกรทำนามีระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าวจากแหล่งต่าง ๆ ในภาพรวมระดับน้อย โดยได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ สื่อกลุ่ม สื่อมวลชน และน้อยที่สุดคือ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ไม่สอดคล้องกับ สุชาดา กิระนันท์ (2541 : 20) และพิชัย ทองดีเลิศ. (2547) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารและการสืบค้นข้อมูลมากขึ้น โดยเฉพาะระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่เข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก วิธีการส่งเสริมการเกษตรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนจาก

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

รูปแบบที่คุ้นเคยทั้ง 3 วิธี ได้แก่ การส่งเสริมรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน มาใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มากขึ้น ทั้งนี้เพราะเกษตรกรทำส่วนมากอยู่ในวัยกลางคนและจบการศึกษาระดับระดับประถมศึกษา จึงทำให้ไม่ค่อยสนใจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากนัก ในภาพรวมสื่อบุคคลจึงยังเป็นสื่อที่ทำให้เกษตรกรรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าวมากที่สุด

2. ความรู้ความเข้าใจการผลิตข้าว

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนาประมาณ 2 ใน 3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 32.9 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับมาก ร้อยละ 2.5 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับมากที่สุด และส่วนน้อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับน้อย โดยมีความรู้ความเข้าใจเฉลี่ย 11.93 คะแนน สอดคล้องกับ นฤมล กรสุพรรณ (2551 : 100-108) เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับสารเคมีทางการเกษตรในระดับปานกลาง ทั้งนี้เพราะเกษตรกรทำส่วนมากยังมีความต้องการวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคล ที่เน้นการรับความรู้และข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคล เช่น ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งอาจจะทำให้เกษตรกรได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึงหรือไม่เพียงพอ อีกทั้งเกษตรกรยังมีการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองน้อย จึงทำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวอยู่ในระดับปานกลาง

3. สภาพการผลิตข้าว

เกษตรกรทำนาประมาณ 2 ใน 3 มีการเตรียมดินโดยการปล่อยน้ำเข้านาประมาณ 4-5 วัน แล้วใช้ไถดำรีบ้น จากนั้นจึงย่ำแล้วดูลบทำเทือก จึงทำให้ในส่วนของความรู้ความเข้าใจมีเกษตรกรเพียงร้อยละ 31.0 ที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการไถดะเพื่อพลิกกลับหน้าดินก่อนแล้วถึงไถแปร เนื่องจากในปัจจุบันเกษตรกรทำนาส่วนใหญ่ไม่ได้เตรียมดินโดยการไถดะ ไถแปร และคราดทำเทือกแล้ว

เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมด เก็บเกี่ยวข้าวหลังจากข้าวออกดอก 28-30 วัน สอดคล้องกับ บุญหงส์ จงคิด (2557 : 150) กล่าวว่า หลังจากข้าวออกดอกแล้วประมาณ 30 วัน เมล็ดข้าวก็จะมีการสุกแก่พร้อมที่จะเก็บเกี่ยวได้ หรืออาจสังเกตจากการที่เมล็ดข้าวในรวงสุกเหลืองประมาณ 80% ซึ่งเรียกว่า ข้าวอยู่ในระยะพลับพลึง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดมีการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง แต่เกษตรกรไม่เข้าใจศัพท์คำว่า “ระยะพลับพลึง” จึงทำให้ในส่วนของความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าว พบว่ามีเกษตรกรเพียงร้อยละ 38 ที่ตอบถูกในประเด็นควรเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง

ด้านการดูแลรักษา เกษตรกรส่วนมาก พบวัชพืชหญ้าดอกขาว รองลงมา พบหญ้าขนนก พบหญ้าแดง พบผักปอดนา และเกษตรกรทำนาเกือบครึ่งพบข้าววัชพืช เช่น ข้าวดีด ข้าวหาง ข้าวแดง ฯลฯ สอดคล้องกับ สุจิตรา นิธิยานันท์ (2556 : 79) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ พบวัชพืชผักปอดนา รองลงมา พบหญ้าหยาบ ทั้งนี้เพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ภาคกลางจะทำอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการพักดิน อีกทั้งการเตรียมดินทำได้ไม่ดี เนื่องจากไม่มีการไถดะ ไถแปร เพื่อกำจัดวัชพืช ส่งผลให้การย่อยสลายของฟางข้าวและวัชพืชไม่สมบูรณ์ จึงเกิดการระบาดของวัชพืชในนาข้าว

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5
The 5th STOU Graduate Research Conference

4. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าว

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนามีความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวในภาพรวมระดับมาก โดยมีความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวมากที่สุดในด้านความรู้ในการผลิตข้าว รองลงมาได้แก่ การสนับสนุนการตลาด และวิธีการส่งเสริมตามลำดับ ทั้งนี้เพราะความรู้ในการผลิตข้าว เป็นปัจจัยพื้นฐานและสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการผลิตข้าว เมื่อเกษตรกรประสบปัญหาในการผลิตข้าว เช่น การระบาดของโรคแมลงศัตรูข้าวและวัชพืช ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตข้าวลดลง ฯลฯ ทำให้เกษตรกรรู้สึกท้อแท้และขาดความรู้ จึงเกิดความต้องการความรู้ในการผลิตข้าวมากที่สุด จากนั้นจึงมีความต้องการด้านอื่น ๆ ตามมา ได้แก่ ด้านการสนับสนุน การตลาด และวิธีการส่งเสริม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับความต้องการของอับราฮัม มาสโลว์ ที่กล่าวว่า บุคคลมีความต้องการเรียงลำดับจากระดับพื้นฐานที่ต่ำสุดไปยังสูงสุด และสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการ ERG ของแอลเดอร์เฟอร์ (ERG Theory) ที่กล่าวว่า บุคคลอาจจะมีความต้องการมากกว่าหนึ่งระดับในเวลาเดียวกันได้

ด้านความรู้ในการผลิตข้าว เกษตรกรทำนามีความต้องการความรู้ด้านการดูแลรักษามากที่สุดในการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวและการป้องกันกำจัดวัชพืช สอดคล้องกับ ทรงยุทธ ชันติประกอบ อ้างถึงใน อำนาง ชารัมย์ (2544 : 34) และอรนุช มั่งมี (2555 : 81-83) ที่พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ด้านการป้องกันกำจัดโรคข้าว แมลงศัตรูข้าว วัชพืช และการใช้สารกำจัดวัชพืช ทั้งนี้เพราะเกษตรกรส่วนมากยังมีความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตข้าวในระดับปานกลาง และยังประสบปัญหาการระบาดของโรคแมลงศัตรูข้าวและวัชพืชในนาข้าว ทำให้ต้นทุนค่าสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวและวัชพืชสูงขึ้น แต่ผลผลิตข้าวและรายได้จากการขายผลผลิตข้าวลดลง ส่งผลให้เกษตรกรมีความต้องการด้านความรู้ในการผลิตข้าวมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวและวัชพืชในนาข้าว

ด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตข้าว เกษตรกรทำนามีความต้องการวิธีส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคลมากที่สุด ได้แก่ การไปพบเจ้าหน้าที่ด้วยตัวเอง รองลงมาคือ วิธีส่งเสริมการเกษตรแบบกลุ่ม ได้แก่ การจัดอบรมและฝึกปฏิบัติ และมีความต้องการวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบสื่อมวลชนน้อยที่สุด ได้แก่ โปรแกรม/แอปพลิเคชัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ นงค์เยาว์ มณี (2546 : 94-104) ที่พบว่า เกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมในภาพรวมแบบกลุ่มมากที่สุด ทั้งนี้เพราะวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคล เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่กับเกษตรกรมีความใกล้ชิดกัน มีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างเต็มที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ อีกทั้งเกษตรกรส่วนมากอยู่ในวัยกลางคน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศน้อย จึงทำให้เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลมากกว่าแบบกลุ่มและแบบมวลชน

ด้านการตลาด เกษตรกรทำนามีความต้องการด้านการตลาดในระดับมาก โดยเกษตรกรทำนามีความต้องการส่งเสริมด้านการตลาดมากที่สุดในประเด็น การจัดหาตลาดรับซื้อข้าว/ตลาดกลาง การวางแผนการผลิต การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์ ตามลำดับ สอดคล้องกับทรงยุทธ ชันติประกอบ อ้างถึงใน อำนาง ชารัมย์ (2544 : 34) พบว่า เกษตรกรต้องการให้มีตลาดกลางในการซื้อขายผลผลิต และปฐภากร สร้อยสูงเนิน (2555: 80-82) ที่พบว่าด้านการตลาดที่เกษตรกรต้องการระดับมาก ได้แก่ การประกันราคาผลผลิต การประชาสัมพันธ์ การวางแผนการผลิตและการตลาด การจัดตั้งกลุ่ม ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีและความสามารถของเกษตรกรทำให้สามารถผลิตข้าวได้ผลผลิตสูงขึ้น ในแต่ละปีจึงมีผลผลิตข้าวเปลือกออกสู่ตลาดในปริมาณมาก แต่ตลาดรับซื้อ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ข้าวเปลือกยังมีอยู่น้อย ทำให้เกษตรกรไม่มีตัวเลือกและไม่มีอำนาจในการต่อรองราคาขายข้าว จึงทำให้เกษตรกรมีความต้องการตลาดรับซื้อข้าวหรือตลาดกลางมากที่สุด

ด้านการสนับสนุน เกษตรกรทำนามีความต้องการการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ติดตามให้คำแนะนำสม่ำเสมอ และมีความต้องการน้อยที่สุดในประเด็นการประสานงานรถเกี่ยวนา ทั้งนี้เพราะปัจจุบันปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมี วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ฯลฯ แต่เกษตรกรส่วนมากมักขาดเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต ซึ่งส่วนใหญ่ต้องกู้ยืมเงินหรือซื้อเงินเชื่อ ซึ่งหากเกษตรกรได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตก็จะช่วยลดภาระหนี้สินและลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรได้อีกทาง

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรทำนาต่อการส่งเสริมการผลิตข้าว

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทำนาประมาณ 1 ใน 3 มีปัญหาในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ มีปัญหาาราคาผลผลิตข้าวมีแนวโน้มลดลง รองลงมามีปัญหาที่นาเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ฯลฯ มีปัญหาโรงสี/พ่อค้าคนกลางกดราคา มีปัญหาปุ๋ยมีราคาแพง มีปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ/แหล่งน้ำไม่เพียงพอ และ มีปัญหาสารเคมีราคาแพง ซึ่งจะเป็นประเด็นที่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมหรือแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จึงทำให้ปัญหาลำนี้เป็นปัญหาที่เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรทำนาอำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี

1.1.1 เกษตรกรควรมีการพัฒนาความรู้และศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรประมาณ 2 ใน 3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับปานกลาง จึงเสนอแนะว่า เกษตรกรควรมีการพัฒนาความรู้และศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง โดยเพิ่มการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลให้มากขึ้น

1.1.2 เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนาเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าข.ก.ส. รองลงมาร้อยละ 59.5 เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และส่วนน้อยเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่าย จึงเสนอแนะว่า ควรมีการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง เพื่อพัฒนาความรู้และพัฒนาอาชีพ พร้อมทั้งรองรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้สามารถเข้าไปส่งเสริมได้ทั่วถึง

1.1.3 เกษตรกรควรหันมาปลูกข้าวคุณภาพหรือข้าวเพื่อสุขภาพ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดขายผลผลิตข้าวทั้งหมด โดยไม่เก็บข้าวไว้บริโภค จึงเสนอแนะว่า ควรหันมาปลูกข้าวคุณภาพหรือข้าวเพื่อสุขภาพ ซึ่งเกษตรกรสามารถเก็บไว้บริโภคเองและขายได้ในราคาที่สูงกว่าข้าวขาวทั่ว ๆ ไป

1.1.4 ควรปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนลูกหลานเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามีอายุเฉลี่ย 50.35 ปี จึงเสนอแนะว่า ควรปลูกฝังจิตสำนึกเยาวชนลูกหลานเกษตรกรให้รักและศรัทธาในอาชีพทำนาและสืบทอดอาชีพทำนาต่อไป

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

1.2 ข้อเสนอแนะต่อกรมส่งเสริมการเกษตร

1.2.1 ควรตอบสนองความต้องการของเกษตรกรตามลำดับความต้องการ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามีความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวในภาพรวมระดับมาก โดยต้องการในด้านความรู้ในการผลิตข้าวมากที่สุด ในประเด็น การป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวและการป้องกันกำจัดวัชพืช รองลงมาได้แก่ ด้านการสนับสนุน การตลาด และวิธีการส่งเสริมตามลำดับ จึงเสนอแนะว่า ควรตอบสนองความต้องการของเกษตรกรตามลำดับความต้องการ โดยเริ่มจากการให้ความรู้ในการผลิตข้าวก่อนเป็นอันดับแรก และใช้วิธีส่งเสริมการเกษตรแบบรายบุคคลเป็นวิธีหลัก ร่วมกับวิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบอื่น ๆ โดยเน้นสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ซึ่งเจ้าหน้าที่อาจจะช่วยสอนวิธีการใช้สื่อ IT ให้แก่เกษตรกร และเมื่อเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวเป็นอย่างดีแล้วอาจจะตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในด้านการสนับสนุน การตลาด และวิธีการส่งเสริมการเกษตรได้ด้วย

1.2.2 ควรเพิ่มจำนวนสื่อบุคคลและช่องทางการสื่อสารให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามีระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตข้าวจากแหล่งต่าง ๆ ในภาพรวมระดับน้อย โดยได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุดจากผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน รองลงมาคือ สื่อกลุ่ม และน้อยที่สุดคือ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) จึงเสนอแนะว่า ควรเพิ่มจำนวนสื่อบุคคลและช่องทางการสื่อสารให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรเป้าหมาย และควรปรับวิธีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเพื่อให้สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้มากขึ้น รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของสื่อบุคคลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2.3 ควรจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรประมาณ 2 ใน 3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับปานกลาง และมีความรู้ความเข้าใจน้อยในประเด็นการใส่ปุ๋ย การไถ-คะ การไถแปร และคำศัพท์ทางวิชาการด้านข้าว จึงเสนอแนะว่า ควรจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น โรงเรียนเกษตรกร แปลงสาธิต/แปลงเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้อง และเข้าใจคำศัพท์ทางวิชาการเกี่ยวกับข้าว

1.2.4 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรขนาดเล็กจากการ ศึกษาพบว่า มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.3 คน ซึ่งไม่เพียงพอทำให้ต้องจ้างแรงงานจากภายนอกครัวเรือน จึงเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรขนาดเล็กทดแทนแรงงานภาคการเกษตรที่ไม่เพียงพอ

1.2.5 ควรส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาลดต้นทุน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามากกว่าครึ่งมีการถือครองที่ดินแบบเช่าและของตนเอง รองลงมาร้อยละ 32.9 มีพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่เช่า ทำให้ต้นทุนในการทำนาสูง จึงเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาลดต้นทุน โดยเน้นการลดต้นทุนในเรื่องการใช้เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และสารเคมี ตามแนวทางการลดต้นทุนที่หน่วยงานราชการแนะนำ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามีความต้องการด้านความรู้ในการผลิตข้าวมากที่สุด เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การส่งเสริมการผลิตข้าวมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ จึงเสนอแนะว่า ควรศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าวของเกษตรกร

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

2.2 จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามีช่วงอายุที่แตกต่างกันมากและมีความต้องการใช้สื่อที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเกษตรกรในแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละช่วงอายุ เพื่อให้การส่งเสริมการผลิตข้าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3 จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทำนามีความต้องการวิธีการส่งเสริมการผลิตข้าวในระดับปานกลาง ซึ่งมีความต้องการน้อยที่สุด รองจากความรู้ในการผลิตข้าว การสนับสนุน และการตลาด ตามลำดับ จึงเสนอแนะว่า ควรศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการส่งเสริมการผลิตข้าวในพื้นที่อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี เพื่อให้ทราบทัศนคติและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมการผลิตข้าวต่อไป

2.4 จากการศึกษาพบว่า สำนักงานเกษตรอำเภอดอนพุดมีนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 2 ช่วงอายุ และงานที่ปฏิบัติส่วนมากจะเป็นงานตามนโยบายและงานขึ้นทะเบียนเกษตรกร ส่วนงานตามภารกิจด้านการส่งเสริมการเกษตรจะทำได้น้อย จึงเสนอแนะว่า ควรศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการทำงานของสำนักงานเกษตรอำเภอดอนพุด และทัศนคติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อปรับวิธีการทำงานให้การส่งเสริมการผลิตข้าวประสบผลสำเร็จมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ชัยชาญ วงศ์สามัญ. (2538). รูปแบบของวิธีการส่งเสริมการเกษตร. สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2558, จาก <http://rivermool.exteen.com/page/2>
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2527). หลักการส่งเสริมการเกษตร หลักการและวิธีการ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. (2554). วิธีส่งเสริมการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร* (หน่วยที่ 8). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (2557). ตัวแปร ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทางส่งเสริมและพัฒนการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและสถิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนการเกษตร* (หน่วยที่ 6). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปฐุฎากร สร้อยสูงเนิน. (2555). การผลิตข้าวและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลเมืองเก่า อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- พิชัย ทองดีเลิศ. (2547). ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่องานส่งเสริมการเกษตร. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2558, จาก http://www.ku.ac.th/e-magazine/september47/agri/ict_effect.html
- พงษ์ศักดิ์ อังกลีทธิ. (2556). แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา* (หน่วยที่ 4). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พงษ์ศักดิ์ อังกลีทธิ และ สุรพล เศรษฐบุตร. (2553). แนวคิดและหลักการส่งเสริมการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร* (หน่วยที่ 3). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุชาติ กิระนันท์. (2542). เทคโนโลยีสารสนเทศสถิติ: ข้อมูลในระบบสารสนเทศ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

สุจิตรา นิธิยานนท์. (2555). ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำน้าบ่านหนองสาหร่าย ตำบล
พนอม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตร. สืบค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2558, จาก

http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=18948

